

UNIVERZITA KARLOVA

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Institut Politologických studií

Katedra Politologie

Bakalářská práce

2020

Magdaléna Bašová

UNIVERZITA KARLOVA

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Institut Politologických studií

Katedra Politologie

**Vize TGM o uspořádání Evropy v předválečném,
válečném a poválečném období**

Bakalářská práce

Autor práce: Magdaléna Bašová

Vedoucí práce: doc. PhDr. Jan P. Kučera

Rok obhajoby: 2020

Prohlášení

1. Prohlašuji, že jsem předkládanou práci zpracovala samostatně a použila jen uvedené prameny a literaturu.
2. Prohlašuji, že práce nebyla využita k získání jiného titulu.
3. Souhlasím s tím, aby práce byla zpřístupněna pro studijní a výzkumné účely.

V Praze dne 2.5.2020

Magdaléna Bašová

Bibliografický záznam

BAŠOVÁ, Magdaléna. *Vize TGM o uspořádání Evropy v předválečném, válečném a poválečném období*. Praha: Univerzita Karlova. Fakulta sociálních věd. Institut politologických studií, 2020. Vedoucí bakalářské práce doc. PhDr. Jan Kučera.

Rozsah práce: 67 338 znaků

Abstrakt

Bakalářská práce pojednává o názorech TGM týkajících se uspořádání Evropy a postihuje jejich vývoj v časovém horizontu krátce před první světovou válkou, za války a opět krátce po válce. Cílem práce je popsat proměnu názorů a přehledně jí shrnout. Dále se práce věnuje Československu, stručnému popisu jeho vzniku a charakteristice politiky dle TGM. Po krátkém úvodu, představení cílů, metod práce a charakteristice zdrojů následují kapitoly, které se zaměřují na danou problematiku, práce postupuje chronologicky, začíná od doby před válkou a postupuje až k době poválečné, toto členění bylo zvoleno, pro dosažení jednoduššího sledování vývoje vizí TGM. Samostatná kapitola pak plní dílčí cíl práce, tedy charakterizování Československa a jeho vzniku. V závěru jsou shrnuty výsledky práce.

Abstract

Bachelor thesis deals with TGM's opinions about Europe's arrangement and affects their development in the time shortly before the first world war, during the war and also shortly after the war. The goal of this thesis is to describe the changing of these opinions and summarize them. A further vote is devoted to Czechoslovakia, briefly describe his origin and characterize its policy according to TGM. After the brief introduction, the introduction of goals and methods of work and characteristic of sources follow the next chapters which are focused on the topic, the thesis progresses chronologically, it starts from the time shortly before the war and continues to the time after the war, this division was chosen to achieve an easier follow the development of the TGM's visions. The separate chapter then fulfils a partial goal of the thesis, which characteristic Czechoslovakia and its origin. In the end, there is a summary.

Klíčová slova

Tomáš Garrigue Masaryk, první světová válka, Rakousko-Uhersko, Evropa, Československo

Keywords

Tomáš Garrigue Masaryk, first world war, Austria-Hungary, Europe, Czechoslovakia

Název práce

Vize TGM o uspořádání Evropy v předválečném, válečném a poválečném období

TGM's visions of Europe's arrangement on the pre-war, war and post war era

Obsah

1	Úvod	2
1.1	Účel a struktura práce.....	2
1.2	Metodologická povaha práce.....	3
1.3	Použité zdroje	3
2	Doba předválečná	3
2.1	Činnost T.G. Masaryka v tomto období	3
2.2	Názorová hnutí zabývající se reorganizací Evropy	5
3	Válečná doba	7
3.1	Činnost T.G.M.....	7
3.2	Uspořádání Evropy	8
3.2.1	Názory T.G.M v tomto období a jejich prezentace na veřejnosti	8
3.2.2	Kroky Spojenců.....	9
3.3	Masarykův názor na etiku války. Kdo nese vinu za vznik konfliktu?.....	12
4	Doba poválečná	13
4.1	Činnost T.G.M v tomto období	13
4.2	Plány na evropské uspořádání	14
5	Československo	16
5.1	Cesta ke vzniku samostatného státu	17
5.1.1	Legie a krajanské kolonie jako rozhodující faktory uznání samostatnosti	20
5.2	Jak má vypadat Československo?	21
5.2.1	Slovenská otázka	24
6	Závěr.....	25
7	Citovaná literatura.....	27

1 Úvod

O Tomáši Garrigue Masarykovi lze směle tvrdit, že je ikonickou postavou českého národa, pro některé představuje jen prvního československého prezidenta, pro další mimo toto ještě filozofa, sociologa a v neposlední řadě i literáta, který je známý i za hranicemi naší země. Ve své psané tvorbě zachycuje myšlenky ze všech oblastí svých zájmů a podává je srozumitelnou formou. Náš zájem si zaslouží i jeho osobní život, od ne příliš jednoduchých začátků až po dobu jeho prezidenství.

Pro svou bakalářskou práci jsem si zvolila pouze jednu oblast jeho politického myšlení, jde konkrétně o názory na uspořádání evropského prostoru, bude v ní zachyceno, jak se jeho názory měnily a vyvíjely spolu s historickým vývojem první světové války. T. G. Masaryk samozřejmě nebyl jediný, kdo se těmito myšlenkami v dané době zabýval, pro účely textu se však budu zabírat hlavně jeho vizemi, které pouze občas doplním o další tehdy rozšířené názory nebo je srovnám s kroky hlavních válčících mocností.

1.1 Účel a struktura práce

Masarykovy představy o vhodném uspořádání Evropy se objevují v různých jeho knihách, dílech, projevech apod. Účelem práce je myšlenky shrnout do jednoho textu, který ve výsledku podá ucelený obraz těchto názorů a zároveň je spojí s dobou, ve které vznikaly, v jednotlivých kapitolách vždy nejdříve popíšu činnost T.G.M v daném období, poté přejdu ke konkrétním názorům a skutkům, které Masaryk a ostatní členové vedení exilové vlády podnikli ve spojitosti s daným problémem.

Kapitoly budou seřazeny chronologicky. První se bude věnovat situaci před první světovou válkou, tzn. době krize v Rakousko-Uhersku, náladě panující ve společnosti a roli Masaryka v předválečných událostech. Následovat bude kapitola o válečných letech a jeho činnosti v exilu, v pořadí třetí část představuje dobu poválečnou. V těchto úvahách nelze opomenout postavení a uspořádání Československého státu, kterému bude vyčleněna samostatná kapitola. V ní bude chronologicky popsána cesta ke vzniku samostatného státu, jeho politické uspořádání a v neposlední řadě i jakou pozici v Evropě mu přisuzoval sám Masaryk. V závěru pak shrnu dosavadní poznání.

Z uvedené struktury je již patrný hlavní cíl práce, tím je popsat proměny vizí T.G. Masaryka týkající se ideálního uspořádání evropského kontinentu v průběhu času, časový úsek je ohraničen dobou trvání první světové války, také krátce před ní a krátce po jejím skončení.

Dílním cílem je v těchto vizích blíže charakterizovat postavení Československa, jeho vznik a budoucí pozici.

1.2 Metodologická povaha práce

Metoda práce spadá do kvalitativní oblasti, celá bude koncipována jako výzkum historického procesu, jeho výsledkem se stane kompilační studie. Vzhledem k povaze práce bude pro zpracovávání tématu využito hlavně studium pramenů, primárních i sekundárních. Budu vycházet z děl a projevů samotného T. G. Masaryka a dále z jeho korespondence s ostatními vrcholnými představiteli politické scény. Sekundární zdroje budou použity pro lepší vhled do tématu a doplnění poznatků získaných z předchozího zkoumání. Práce si neklade za cíl objevit nové převratné informace nebo najít originální úhel pohledu na danou problematiku, chce však dosud poznané shrnout v přehledný logicky a chronologicky uspořádaný text sestavený na základě správné interpretace sebraných faktů.

Po dokončení celé analýzy pramenů bude možné odpovědět na položené výzkumné otázky a tím splnit cíl práce, to znamená popsat proměnu představ T. G. Masaryka o uspořádání evropského prostoru.

1.3 Použité zdroje

Pro vypracování bakalářské práce budou použity zejména primární zdroje v tištěné podobě, těmi jsou díla napsaná T. G. M., jeho projevy nebo korespondence zachycená v psané podobě. Ze samotných primárních pramenů by bylo možné zachytit myšlenky podstatné pro dané téma, avšak pro hlubší proniknutí do problematiky se ukázalo přínosným použití sekundárních zdrojů. Rozbory knih, díla napsaná dalšími autory, kteří se věnují podobnému tématu, pomohly k dosažení větší přehlednosti, k lepšímu utřídění informací a často přinesly poznání nových souvislostí. Součástí zdrojů jsou i texty, které se týkají dobové situace na mezinárodním poli.

2 Doba předválečná

2.1 Činnost T.G. Masaryka v tomto období

Svou univerzitní kariéru započal T.G. Masaryk ve Vídni, tam habilitoval v roce 1879 prací *Sebevražda hromadným jevem společenským moderní osvěty*. Poté se přesunul do Prahy, kde se poprvé více zapojil do veřejného i politického života. Angažoval se v případě nálezů Rukopisů, správně zastával názor, že jde o padělky, a i přes nepřátelství ostatních svou pravdu

neváhal dokázat. Další velkou kauzou pak byla vražda Anežky Hrušové¹. Prvním politickým počinem byl vstup do strany Mladočechů, původně patřil k realistům. Od roku 1891 do roku 1893 zastával mandát poslance říšského sněmu, ale 1893 se ho sám vzdal (1). V politice se cítil slabý a chtěl se dále vzdělávat (2), aby se, až bude připraven, mohl vrátit lepší. Od roku 1900 stál v čele České strany lidové, která se roku 1905 přejmenovala na Českou stranu pokrokovou. V předválečných letech 1907 až 1914 zastával post poslance říšského i českého sněmu, ten mu poskytoval ochranu poslanecké imunity, která pro něho nebyla tak úplně nepotřebnou, ochránila ho před represemi ze strany Habsburků, ty mu reálně hrozily kvůli jeho kritice rakouskouherské zahraniční i politiky i kvůli publikační činnosti spojené s dalšími výtkami vůči císařskému dvoru. Angažoval se například v Záhřebském procesu konaném v roce 1909. Proces se týkal skupiny Srbů obžalovaných z organizace protirakouského spiknutí. Tito lidé byli souzeni na základě důkazů shromážděných rakousko-uherským velvyslanectvím, dokumenty považoval Masaryk na základě svého zkoumání za podvržené a dožadoval se zastavení soudu. Tím zpochybnil práci ministerstva zahraniční vedeného Aloysem von Aehrenthalem (3), celá aféra vyústila až k jeho konci ve funkci. Spory nevedl jen se zástupci habsburské politiky, známá je aféra sporu o smysl českých dějin², ten vedl Masaryk s historikem Josefem Pekařem. V tomto období také hodně cestoval na západ i na východ, na svých cestách si vybudoval mnohé vztahy a spojení, která mu následujících letech velmi pomohla.

Jeho zahraniční aktivity se týkaly činnosti v diplomatickém i akademickém prostředí, jinak tomu bylo doma, kde se z akademického života spíše stahoval do ústraní. V politice se pak čím dál více projevovala jeho názorová vyhraněnost. Postupně se rozcházel se všemi stranami, jichž byl doposud členem a stával se v podstatě nezávislým poslancem, toto postavení vycházelo i z jeho přesvědčení o vyšších ideálech politiky, které ostatní plně nesdíleli (3). Nicméně stále ještě nebyl nijak radikální, až do roku 1914 věřil, že soustátí je možné reformovat na základě národnostního principu. Argumenty pro podporu reformy hledal mimo jiné v samotném účelu založení monarchie. Rakousko-Uhersko vzniklo na základě svobodného rozhodnutí zemí spojit se proti hrozbě představované Osmanskou říší, toto nebezpečí již dávno pominulo, nastala nová doba, proto musely přijít reformy a vytvořit se nová státní idea. Tou měla být idea demokratické monarchie založené na principu rovnoprávnosti národů (4), v tomto

¹ Tento případ je známý spíše pod označením Hilsneriáda.

² Ten vedl Masaryk s historikem Josefem Pekařem. Pekař kritizoval Masarykovo nakládání s dějinami, podle něj se snažil svůj politický cíl opřít o domnělý souhlas generací předků, Pekař také nesouhlasil s možností vytyčit národu pouze jeden smysl dějin. Dále poukazyval na pojetí dějin českého národa jako dějin zápasu s Němci jako na nesmyslné, dle něj je historie založená na potkávání kultur a přejímání vědění (23).

směru upozorňoval už v 90. letech 19. století na nutnost smíření s menšinou Němců na našem území, měli přijmout daný program, protože bez toho se nemohl úspěšně uskutečnit (5). Obdobná byla nálada celé české politické reprezentace v příslušném období. Postupně se utvořili 3 postoje. Byly zde strany loajální monarchii, strany nakloněné všeruskému řešení, a nakonec menšinový postoj, který v pozdějších letech zastával Masaryk a několik málo dalších, ti hlásali program samostatnosti (3), ten ovšem vznikl až jako poslední. Ideji přetvořeného Rakouska věnoval mnoho úsilí a opustit ji se rozhodl až po dlouhých úvahách. Ve změně názoru ho utvrdil i rozhovor s předsedou vlády Ernstem Körberem uskutečněný nedlouho před Masarykovým odjezdem, kterého se ptal na možné uskutečnění reformy, když Rakousko vyhraje ve válce. Körber odpověděl, že nikoli, vítězství posílí centralismus a následovat bude germanizace (6).

S postupem času, když už byla válka nevyhnutelná, začal Masaryk podnikat své cesty do zahraničí účelově. Budoval kontakty a připravoval si půdu pro možný odchod ze země a následné vedení odboje, to bylo v létě roku 1914. Všechny plány však vyžadovaly dlouhé přípravy ztížené nutností utajení. Skutečně tak odjel až koncem roku 1914 pod záminkou, že doprovází svou dceru Olgu na léčebný pobyt, uprchl přes Itálii a pak dále do Švýcarska. Před odchodem ze země zde stihl založit tajnou organizaci nazývanou Maffie, kterou tvořili jeho věrní přátelé zasvěcení do plánů, prvním organizátorem se stal E. Beneš (7). Maffie pak byla pomocným orgánem pro získávání informací a provádění odbojových akcí uvnitř budoucí republiky.

2.2 Názorová hnutí zabývající se reorganizací Evropy

I před vypuknutím první světové války existovaly plány na přetvoření mapy Evropy, tyto plány, některé byly více, jiné méně reálné, se zakládaly zejména na velkonárodnostím nebo velkostátním principu. Lze je rozdělit na dva dominantní proudy. Jeden reprezentuje germánskou ideu a druhý ideu slovanskou. Slované nebyli ve svých názorech jednotní, v podstatě se velmi rozcházel. Tomáš G. Masaryk se zmíněným proudům věnoval ve svých dílech. Vykládal jejich cíle a zásady, s některými sympatizoval, některé přímo odmítal.

Germánská idea souvisela s hnutím pangermanismu, které se snažilo, jak už název napovídá, sjednotit Germány, zejména pak Němce (8) a utvořit jeden stát. Hnutí má dlouhou historii. Je to historie snah o uskutečnění politických ideálů i teorií založených na nacionálním cítění národa. Jeho zastánci se v některých aspektech rozcházel, ale rozpory nejsou tak propastné jako u slovanského pojetí. Pangermánský plán později nabyl konkrétnější podoby, tuto podobu představovala tzv. centrální Evropa vedená Německem. Geograficky vyjádřeno by

takovéto uspořádání zahrnovalo Německo, Rakousko-Uhersko, Balkán i Turecko³ (8). Masaryk hnutí odsuzoval pro jeho agresivní základ, pangermanismus nechtěl jen sjednotit Germány a dát jim vlastní stát, jak tomu bylo u Slovanů a panslavismu, ale hlásal že negermánské národy by jim měly sloužit (8). V jejich zásadách nebylo uznat právo ostatních národů na sebeurčení, měl vzniknout mnohonárodnostní stát s vůdčím německým národem, který se prohlašuje za národ předurčený k panství⁴ (9). V úvahách o příčinách války věnoval Masaryk pangermanismu hodně prostoru, protože právě tento postoj byl podle něho jednou z příčin konfliktu.

Slované takto jasnou ucelenou vizi postrádali. Jejich plány byly různé, ale všechny měly společný zájem, kterým bylo sjednocení a osamostatnění, v obecném smyslu národa slovanského konkrétněji u nás národa českého. Hlavními plány byly austroslavismus, panslavismus, rusoslavismus a okrajově panrusismus (10). Největší prostor si zaslouží proud zvaný austroslavismus, který převládal a některé zastánce tato myšlenka neopustila ani do konce války. Předním představitelem austroslavismu, ne-li jeho zakladatelem u nás, byl František Palacký. Palacký vytvořil národní politický program a představil jej v knize *Idea státu Rakouského*, která poprvé vyšla v roce 1865. Podařilo se mu pozvednout národní uvědomění, a to díky vyzdvihnutí důležitých historických událostí, kromě toho dal české politice konkrétní cíle, ty doposud postrádala. Jeho program se zakládal na zachování existence rakouského soustátí, ale v jiné podobě, než jakou tehdy mělo. Chtěl ho přetvořit na federaci založenou na třech principech etnografickém, geografickém a historickém (10). Ve svých postojích se F. Palacký ostře vyhraňoval proti panrusismu i pangermanismu. Austroslavismu byl v letech před válkou s jistými výhradami nakloněn i sám T. G. Masaryk, ten chtěl prosadit autonomii českého státu v rámci rakouského mocnářství, tak aby bylo možné provést další, dle něj nezbytné reformy (7).

Ostatní názory jsou spojené s tehdy velice rozšířeným rusofilstvím, rusofilové vyzdvihovali Rusko a přikláněli se ke němu jako k potencionálnímu ochránci menších slovanských národů, takovou vizí byl například panslavismus. Panslavismus hlásal ideu velkého Slovanského státu existujícího pod záštitou Ruska. Původně šlo pouze o literární a kulturní hnutí, čeští obrozenci tímto způsobem chtěli přiznat příslušnost ke slovanskému národu (11). Později se z něj stalo hnutí s politickým cílem ukázat velikost Slovanů jako

³ Někteří připojovali ještě německé kolonie v Africe a na druhou stranu se obraceli i k Holandsku, Belgii nebo Švýcarsku (8).

⁴ T.G.M odsuzoval jakékoli projevy nacionalismu, dle něj neexistuje něco jako vyvolený národ nebo dokonce čistá rasa (9).

jednoho celku, nejen jeho jednotlivých národů, které navíc neustále musely bojovat o svou existenci se silnějšími protivníky. Záměry evropských panslavistů Rusko přijímalo kladně, protože na jeho území už dříve podobné hnutí existovalo. V jejich vidění byl ruský národ vyvolený pro to, aby přetvořil svět a dostal jej pod nadvládu Slovanů (11), v tomto uspořádání by pak Rusko zaujalo vůdčí postavení. Rusoslavismus a panrusismus, měly obdobné tendence, ve všech ohledech zde hrálo vůdčí roli Rusko, tyto dva proudy ovšem nebyly mezi obrozenci příliš rozšířeny. Masaryk sám na rusofilství narážel často, byl vůči němu však jistým způsobem skeptický, Rusko dlouho studoval, ze svých cest znal zdejší poměry a mohl posoudit připravenost na válku a mínil, že Rusko nebude schopné Slovanům pomoci (9) a i kdyby bylo obával se jeho možného vlivu.

3 Válečná doba

3.1 Činnost T.G.M

V době vypuknutí války už Masaryk pobýval v zahraničí, kam odešel v zimě roku 1914 se svou dcerou Olgou. První rok v exilu byl pro něj osobně jedním z nejtěžších, jeho syn Herbert byl mobilizován a v Haliči se nakazil tyfem, na který v o rok později zemřel. Dcera Alice byla zatčena v souvislosti se zapojením do odbojové organizace Maffie. Další syn, zřejmě neznámější, Jan byl v roce 1915 povolán a na frontě zůstal až do roku 1918. Manželka Charlotta Masaryková jako jediná z rodiny strávila válečná léta v Praze, ale neustálé pronásledování ze strany úřadů se výrazně podepsalo na jejím psychickém zdraví (3). Zprávy z domova tedy pro T.G.M nebyly příliš dobré, v prvním roce dokonce pomýšlel na návštěvu domova, ale na naléhání přátel neodjel, doma by byl jistě hned po příjezdu zatčen.

Ani nepříznivá rodinná situace neoslabila jeho odhodlání a Masaryk naplno rozvinul snahy o uskutečnění svých cílů. Z Itálie pokračoval do Švýcarska, do Ženevy. Tam se k němu v roce 1915 připojil Edvard Beneš, v témže roce se oba zase rozdělili. Beneš zamířil do Paříže a Masaryk pokračoval do Londýna. Nedoceněné bývá samotné rozhodnutí pro exil na západě, tímto krokem spojil T.G.M směřování budoucího Československa se zeměmi jako Francie nebo Anglie, stejně tak se mohl rozhodnout i pro útěk do Ruska a směřování Československa by mohlo probíhat zcela jinak, ale i díky svým předchozím pobytům v zemi tuto možnost vyloučil, protože v ruských poměrech neviděl šanci na úspěch (4). Práci mu usnadňovalo, že v exilu nezačínal úplně od nuly, více méně následoval pouze upravoval a rozvíjel plány, se kterými de facto operoval už od 90.let (12).

3.2 Uspořádání Evropy

3.2.1 Názory T.G.M v tomto období a jejich prezentace na veřejnosti

Prvním skutečně radikálním krokem mezinárodního měřítká ze strany české exilové politiky bylo vydání memoranda nazvaného *Independent Bohemia*, které poslala vládě Velké Británie a Francie. V něm bylo otevřeně požadováno rozdělení Rakouska – Uherska po válce a vytvoření nezávislého českého a slovenského státu (3). Toto memorandum nebylo jediné, Masaryk tento prostředek často používal k šíření svých myšlenek. Samozřejmě většinu úvah i sil věnoval T.G.M vytvoření vytouženého samostatného Československého státu⁵, všude při svých cestách v exilu navštěvoval krajanské kolonie a snažil se vzbudit národní cítění.

Masarykova rozvinutá síť kontaktů doma i v zahraničí mu umožňovala poměrně dobře sledovat vývoj v různých částech světa hlavně v Rusku a dále nálady v Londýně a v USA. Masaryk byl od začátku války přesvědčený, že Spojenci musí válku dovést až dokonce a přimět Německo a spolu s ním pochopitelně i Rakousko-Uhersko k úplné kapitulaci. V opačném případě by hrozilo, že habsburská říše zůstane v nějaké formě zachována (9). Válka pro něj byla boj dvou bloků na jedné straně Spojenci, kteří představovali demokratické a republikánské státy a na straně druhé Centrální mocnosti, ty symbolizovaly zastaralý monarchismus a militarismus. Dle Masaryka jako by proti sobě bojovalo světlo a tma (8). Němečtí ideologové se snažili interpretovat válku jako boj Slovanů proti Germánům a dát jí tak rasový podtext, toto tvrzení T.G.M odmítal a vcelku úspěšně se mu ho dařilo vyvrátit (6).

Dle T.G.M. vedl evropský vývoj ke vzniku menších národních států. Malé státy mohou stejně dobře prosperovat jako státy velké (8), na opačná tvrzení odpovídal, že v minulosti zanikaly velké říše stejně jako malé. Na svůj názor poprvé upozornil širší veřejnost v přednášce na King's College nazvané *Problém malých národů v evropské krizi* z roku 1915. Plně souhlasil s programem Spojenců, že každý národ má právo na sebeurčení⁶. To ovšem neodporovalo tomu, že Evropa dle něho směřuje k jednotě. Skutečná federace národů může vzniknout až po jejich úplném osamostatnění, do federace totiž musí vstoupit dobrovolně, jinak není federace možná, proto uznal, že bylo nemožné Rakousko pouze reformovat ve federaci. Správně fungující celek, totiž mohou vytvořit jen dobře vyvinuté individuality, ty se nemohou vyvinout bez svobody a demokracie (2). Počítal s tím, že čistě národní stát není možné utvořit. Pozornost proto věnoval i otázce národnostních menšin v budoucích nově vzniklých státech, aby se

⁵ Rozdělení Rakouska-Uherska a vznik Československa nebyly jeho konečným cílem, ten viděl ve sjednocení Evropy v jeden celek (6).

⁶ Vycházel z přesvědčení, že národ je přirozená organizace, zatímco stát je dílo člověkem uměle vytvořené a může zaniknout, národ je trvalý (8).

zamezilo konfliktům vzniklým právě kvůli přítomnosti nespokojených menšin na území státu, měly být citlivě ustanoveny nové hranice a menšiny měly být chráněny zákony (8). Celkově Masaryk přistupoval ke všem otázkám velmi opatrně, nabádal k prozkoumání problému ze všech stran, ke každému národu přistupovat samostatně, dle jeho kultury, historie i zvykům. Jasno měl v otázce rozdělení Rakouska-Uherska, které bylo nutné. Dalším pro něho zásadním bodem byl ruský problém. Malé východní národy potřebovaly, aby bylo Rusko silné a tvořilo protiváhu Němcům a Rakušanům (9). Spojenci nutně museli zaujmout strategii na jeho podporu. Zároveň se obával reakce Japonců, kteří by neměli jít proti Rusku, ale naopak bojovat se Spojenci (9). Nezapomínal ani na stále hrozící nebezpečí pangermanismu, proti tomu měla být vybudována „hráz“, tvořená pásmem slovanských národů, izolovala by Němce od zbytku a předešla by možným snahám o připojení dalších území. To by nebylo možné právě, kdyby zůstalo Rakousko-Uhersko zachováno. Hráz by tvořilo osvobozené a sjednocené Polsko, Československo a sjednocení Jihoslované (8). V souladu se zásadou, že politika msty je nejhoupější politikou (6), se zabýval postavením předpokládaných poražených států po válce. Pro zachování míru nelze nahradit jeden útlak dalším, proto mělo být dohodnuto spravedlivé místo v Evropě i pro Maďarsko, Rakousko a Německo (5).

Základním kamenem pro všechny státní celky byla demokracie. Demokracie jako záruka udržení míru, humanity a sounáležitosti států. Demokracie jako nový světonázor. Tyto hodnoty měly přijmout nejenom státy nově vzniklé, ale i státy válčící, Masaryk zdůrazňoval tuto potřebu zejména v případě Německa, Spojenci jej měli donutit opustit ideu nadčlověčenství a přijmout humanitní program (6). Válka v tomto směru znamenala skutečnou světovou revoluci (2). Opravdovým úkolem pro Dohodu mělo být vytvoření alternativy k demagogickým monarchiím i novým hrozbám jako byl bolševismus, tou mohla být při správném jednání právě demokracie (12).

3.2.2 Kroky Spojenců

T.G.M i další vedení odboje bylo samozřejmě ve svých krocích závislé na postupu Spojenců. Jejich postoje naštěstí korespondovaly s těmi, které zastával i budoucí prezident Masaryk. Výraznou úlohu v tomto sehrál prezident USA Woodrow Wilson, který byl zvolen do funkce v roce 1916, ten ještě v zimě téhož roku požádal Spojence, aby formulovali podmínky, za kterých by byli ochotni uzavřít mír (3). Spojeneckou odpověď obdržel v zimě 1917. V odpovědi stálo, že Spojenci usilují o reorganizaci Evropy, kde bude zaručena svoboda všem národům, všechny hranice budou respektovány na základě mezinárodních úmluv. V konkrétní podobě pak požadovali restaurování Belgie, Srbska a Černé hory Německem,

opuštění okupovaných území ve Francii, v Rusku a v Rumunsku, dále měla být navracena okupovaná spojenecká území. Polsko by mělo být opět sjednocené a svobodné, národy rakouské říše osvobozeny mezi nimi jmenovitě Italové, Jihoslované, Rumuni, Poláci, Rusíni a Čechoslováci (8), zvláštní zmínění Čechoslováků bral Masaryk jako malé vítězství, protože byla poprvé uznána samostatnost. Přelomovým momentem pak bylo vydání XIV bodů prezidenta Wilsona v lednu 1918, kde byly jasně formulovány podmínky míru. V těchto XIV bodech stálo:

- 1. Veřejné dohody o míru, veřejně dohodnuté, po nichž nebude už tajných dohod mezinárodních jakéhokoli druhu; diplomacie bude vždy postupovat přímo před zraky veřejnosti.*
- 2. Naprostá svoboda plavby na mořích, mimo pobřežní vody v míru i ve válce, s výjimkou případu, kdy moře mohou být zcela nebo částečně uzavřena při mezinárodní akci, prováděné s tím, aby bylo vynuceno plnění mezinárodních závazků.*
- 3. Co nejúplnější odstranění všech hospodářských přehrad a zavedení rovnosti v hospodářských stycích mezi všemi národy, které přijímají mír a sdruží se k jeho zachování.*
- 4. Budou dány a přijaty přiměřené záruky, že zbrojení států bude sníženo na nejnižší míru, slučitelnou s jejich domácí bezpečností.*
- 5. Dobrovolná, nepředpojatá a naprosto nestranná úprava veškerých koloniálních požadavků, při níž bude přísně zachována zásada, že při rozhodování o všech takových otázkách svrchovanosti musí zájmy národů, o které jde, míti stejnou váhu jako spravedlivé požadavky vlád, jejichž nárok má být vymezen.*
- 6. Vykližení celého ruského území a takové uspořádání všech otázek Ruska se týkajících, které bude zaručovat nejlepší a nejsvobodnější součinnost všech ostatních národů světa k tomu, aby Rusku zajistily ničím nerušenou možnost určovat si nezávisle svůj vlastní politický rozvoj a státní politiku a aby Rusko ujistily, že bude srdečně přivítáno ve společnosti svobodných států se zřízením, které si samo vybere; a více než přivítáno, že se mu dostane pomoci všech druhu, jíž by potřebovalo a samo si přálo; způsob, jakým budou vůči Rusku jeho bratrské národy v budoucích měsících postupovat, bude trpkou zkouškou jejich dobré vůle a jejich pochopení pro potřeby Ruska na rozdíl od jejich vlastních zájmů, jakož i jejich rozumné a nesobecké sympatie.*

7. *Belgie-celý svět s tím bude souhlasit-musí býti vyklizena a obnovena bez jakýchkoli pokusů o omezení svrchovanosti, již požívá stejně jako všechny ostatní svobodné národy. Žádný jiný čin neposlouží tak jako tento, aby mezi národy byla obnovena důvěra v zákony, které samy ustanovily a určily k tomu, aby řídily jejich vzájemné styky. Bez tohoto ozdravujícího činu se celá stavba a platnost mezinárodního práva navždy oslabí.*
8. *Celé území Francie budiž osvobozeno, obsazené části vráceny a bezpráví, které na Francii spáchalo Prusko v roce 1871 ve věci Alsaska-Lotrinska a které kalilo světový mír téměř padesát let, budiž napraveno, aby mohl býti obnoven mír v zájmu všech.*
9. *Hranice Itálie necht' jsou upraveny podle zřetelně seznatelných národnostních hranic.*
10. *Národům Rakousko-Uherska, jehož místo mezi národy přejeme si míti zachováno a zajištěno, budiž dána co nejvolnější možnost autonomního rozvoje.*
11. *Rumunsko, Srbsko a Černá Hora necht' jsou vyklizeny; obsazená území vrácena; Srbsku přiznán volný a bezpečný přístup k moři a vzájemné vztahy jednotlivých balkánských států necht' jsou určovány přátelskou dohodou podle historicky vytvořených hranic a národnostní příslušnosti; k tomu třeba připojit mezinárodní záruky politické a hospodářské nezávislosti a územní celistvosti jednotlivých balkánských států.*
12. *Tureckým částem nynější říše otomanské budiž zajištěna bezpečnost a svrchovanost; avšak ostatním národnostem, které žijí nyní pod tureckou vládou, třeba spolehlivě zajistit bezpečnost života a naprosto nerušenou možnost volného a samostatného rozvoje; Dardanely necht' jsou trvale otevřeny jakožto volná cesta pro lodi a obchod všech národů pod záštitou mezinárodních záruk.*
13. *Je třeba zřídit nezávislý polský stát, který by zahrnoval území obývané nesporně polským obyvatelstvem, zajistit mu volný a bezpečný přístup k moři a zaručit mezinárodní úmluvou jeho politickou a hospodářskou nezávislost i územní celistvost.*
14. *Je nutno vytvořit všeobecné sdružení národů na základě zvláštních dohod k tomu cíli, aby byly dány vzájemné záruky politické nezávislosti a územní celistvosti jak velkým, tak i malým státům*
(XIV bodů Woodrowa Wilsona (13))

V těchto XIV bodech nebyl ještě jasně řečený záměr rozbít Rakousko-Uherskou říši, viz bod X. samostatnost Československa a další Masarykovy cíle tak mohly být ještě ohroženy, a to na samém konci války. Rakousko – Uhersko poslalo 14. září 1918 nabídku míru všem zemím, se kterými bylo ve válce, její přijetí by pro Masaryka znamenalo vážné ohrožení možného osvobození národů v habsburském područí. Navíc nový císař Karel chystal manifest svým národům slibující přetvoření říše na spolkový stát, proto se Masaryk rozhodl vydat vlastní Deklaraci nezávislosti, se kterou se seznámil i prezident Wilson. I na základě této Deklarace se USA a další válčící velmoci na straně Spojenců rozhodly nabídku smíru odmítnout (9). Stejnou nabídku poslalo Německo i Turecko, tyto země taktéž dostaly odmítavou odpověď. Události sledoval Masaryk z cest, postupně cestoval do Ruska a zpět přes Japonsko do přechodného domova v Londýně. Do Ruska odjel kvůli formujícím se národním legiím, jeho pobyt ale prodloužila Říjnová revoluce, o názoru na obě revoluce informoval. Únorovou revoluci T.G.M vítal, pád carismu považoval za možný začátek demokracie, která přispěje k dřívějšímu konci války a pomůže Rusům efektivně se podílet na přetváření Evropy po válce, Říjnová revoluce naproti tomu přinesla značné zklamání, odsuzoval jí, Bolševici jenom oddálili konec války tím, že připravili půdu pro německou ofenzívu (4). Úplný konec války pak strávil opět v Londýně, kam přijel na konci listopadu 1918, v prosinci pak odjel do Paříže. Ani pařížský pobyt se nenesl v duchu odpočinku, setkával se s vrcholnými politiky a obnovoval staré kontakty, sám přiznával, že v této době byly domluveny první obrysy Malé dohody (9). V cestě do vlasti pokračoval přes Itálii, 21. prosince konečně dorazil do Prahy.

3.3 Masarykův názor na etiku války. Kdo nese vinu za vznik konfliktu?

T. G. Masaryk rozebíral otázku viny, kdo je více vinen za tuto válku Německo nebo Rakousko? A dá se tato vina vůbec posoudit? Nejprve je žádoucí znát vlastní Masarykův názor na vedení války jako takové. T.G.M nebyl pacifista, tento postoj dle něj pouze připravuje půdu pro stále vzrůstající násilí. Věřil, že zlu se má odporovat v každé situaci, nejlépe už od samého začátku (4). Rozhodně nebyl ani militaristou, pruský militarismus označoval za zlo, které naprosto přehlíží hodnotu člověka (8). Konkrétněji Masaryk odsuzoval válku ofenzivní, byla pro něho nepřístupná a odporovala vši mravnosti. Naproti tomu obraná válka je nezbytná, etika přímo vyžaduje vzepřít se proti zlu a násilí (8).

Světovou válku chápal jako souboj dvou diametrálně odlišných stran. Demokratický a humanitními ideály prodchnutý západ a staré zetlelé militaristické monarchie. Masaryk soudil, že válkou je vinné vedení státu nikoli celý národ (9). Zabýval se hlavně rozložením viny mezi Rakousko-Uhersko a Německo, protože Spojenci dlouho dávali vinu pouze Němcům a

Rakousko bylo přehlíženo (8), to nebylo spravedlivé, Rakousko samo dalo mnoho příčin k válce⁷. Bral v potaz argumenty o značném tlaku Německa na Habsburskou monarchii, ale soudil, že Habsburkové vyvíjeli tlak i obráceným směrem. Navíc po Sarajevském atentátu byla ze strany Srbska patrná značná snaha o dohodu, ale Habsburkové kladli podmínky, které se nedaly splnit a Německo jim v tom nezabránilo přitom, jak Masaryk píše „*Německo mohlo být rozumnější než to povrchní, ničemné Rakousko, a proto má vinu větší. Jedno silné a rozhodné slovo císaře Viléma by bylo bývalo Vídeň odstrašilo*“ (9 str. 59). Podíl na vině nesoudil jen podle míry účasti na jejím vyprovokování, ale i ve způsobu vedení boje, míry jeho krutosti (8). Obě země si počínaly neomluvitelně násilnicky, Německo například při použití bojových plynů a Rakousko při bojích v Haliči, kde byl postup jeho vojska provázen neobyčejnou krutostí často až barbarskou (9). Navíc samotné Rakousko by podle něj bylo Srbskem a Rumunskem poraženo, ale Německo ho svým zásahem zachránilo a odtud bylo Rakousko už jen područí Německa (6). Masaryk přisoudil vinu oběma zemím, za největší příčiny pokládal už samotný ideologický základ jejich politiky, prusko-německý militarismus a všudypřítomný imperialismus.

Dalším bodem byl smysl války vůbec. Válka osvobodila země od starých režimů, byla překonána éra absolutismu v mnohých vlastnostech stále ještě středověkého. Po jejím skončení měly vzniknout nové zásady mezinárodní politiky postavené na vnitřních demokratických principech, které se projeví i ve vztazích mezi různými státy. Byla revolucí, díky které šla Evropa k jednotě (9). V tom viděl Masaryk smysl války.

4 Doba poválečná

4.1 Činnost T.G.M v tomto období

Budoucího československého prezidenta zastihl konec války na cestách, na kterých byl už od roku 1917. Nicméně ze zahraničí se stihl vrátit, aby mohl být přítomen dalším jednáním před mírovou konferencí. Pochopitelně se také hned jak mu to situace umožnila navrátil zpět do vlasti a začal budovat stát, o nějž tak dlouho usiloval. Téměř bezprostředně po válce mohl sledovat úspěchy svého počínání věnovaného propagaci poválečné proměny Evropy dle jeho názorů, od realizace požadavku rozbití Rakouska-Uherska po ustanovení samostatného Polska a dalších. Samozřejmě ne každý jeho záměr byl realizován, dostavily se i neúspěchy. Během poválečných mírových jednání v Paříži se mimo jiné jednalo i o vytvoření Spojených států

⁷ Osobně vinil i Františka Josefa I., který kvůli vyhlášení války nesvolal parlament a vyhlásil jí jen on se svou generalitou.

východní Evropy, měly zahrnovat pás menších států zeměpisně od Finska až po Řecko, kvůli rozdílným představám budoucích členů ale tento plán padl (14). Obecně se dá říci, že jeho iniciativa a aktivní účast v řešení širších mezinárodních vztahů v dalších letech opadla a začal se mnohem více soustředit pouze na sousedské vztahy Československa, to neznamená, že se o světové události nezajímal, vyjadřoval se k otázkám v rozhovorech a článkách. Válka podle něj způsobila sblížení nejen evropských států mezi sebou, ale i sblížení celé Evropy s Amerikou, Asií a částečně Dálným východem, každý národ si měl uvědomit, že tvoří jeden celek-lidstvo (6), a proto mezinárodní politika každého státu byla otázkou světovou. To neznamená, že by jeden národ mohl mít větší vliv než ostatní, Masaryk striktně odmítal jakékoli mesiášství a národní šovinismus (6).

4.2 Plány na evropské uspořádání

Masaryk věřil, že jednání povedou k míru, který bude trvalý. To bude mimo jiné umožněno i díky přijetí demokracie za základní princip všemi státy Evropy. Země se musí oprostít od šovinismu, nacionalismu a projevů rasismu či antisemitismu, protože tyto a podobné postoje vždycky znamenají nebezpečí pro mír (6). Základní požadavek Masaryka, v jeho pojetí spíše nutnost, právo národů na sebeurčení už byl Spojenci v jejich oficiálních prohlášeních deklarován předem. Z Evropy měl být důsledně odstraněn „teokratický dynastismus“, teokratický znamenalo v Masarykově terminologii „vládu jakéhokoli dogmatu“ (15). Podrobně své myšlenky formuloval v *Nové Evropě*⁸, tuto knihu sepisoval v druhé polovině první světové války, vyšla postupně v anglickém, francouzském a konečně i českém vydání (8). Konkrétní body byly následující.

Bez prodlení musí být svolán mírový kongres, na kterém budou vyloučena všechna jednání, která by se měla uskutečnit tajně. Nebude platit pravidlo, že se státy nemíchají do vnitřních záležitostí jiných států, právě kvůli tomuto nevměšování vznikl nedávno skončený světový konflikt⁹. Z obecných zásad pak Masaryk zmiňuje ještě důsledné odzbrojení všech států, a to až na prostředky postačující k nutné obraně. Svobodnou plavbu všem mimo teritoriální vody zemí, nepobřežním státům měl být zaručen přístup k moři mezinárodními smlouvami. Dále bude platit zásada svobodné tržby a mezinárodní tržba regulovaná smlouvami k zajištění spravedlivého přístupu na trh (8).

⁸ První rukopis knihy *Nová Evropa* T.G. Masaryk napsal při pobytu v Rusku, zanechal jí zde legionářům, kteří jí přijali jako program, který vysvětluje, proč bojují a ve vlastním tisku jí rozšířili na pokračování (12).

⁹ Zdůrazňoval potřebu autority v Evropě i v následujících letech, Evropa byla po válce demoralizovaná a stále nedošlo k vyřešení všech problémů, touto autoritou měly být nadále státy Dohody, které mohly v případě potřeby zasáhnout (9).

Nejtěžším úkolem kongresu bylo vyřešení teritoriálních otázek, přičemž komplikace ležely hlavně na východě Evropy, kde musely být založeny celé nové státy. V těchto úkonech měl T.G.M také poměrně jasno. Západní problémy nebyly mnohé, Belgie měla být restituována Německem a Alsasko-Lotrinsko po své vlastní vůli navráceno Francii. Směrem na východ byla opatření komplikovanější-prvně Polsko, všechny jeho bývalé části se spojí do jednoho státu s přístupem k moři, protože mu bude přiznáno Gdaňsko. Polsko mělo pro Československo zásadní význam, kvůli úzkým vztahům budovaným dlouhá léta si Masaryk troufal tvrdit, že existence svobodného Polska je podmínkou pro trvání státu Čechoslováků (8). Sám se zástupci Polska jednal už při nejednom ze svých pobytů v Americe, Roman Dmowski mu dokonce navrhoval utvoření česko-polské federace, tu ale zdvořile odmítl, protože dle jeho mínění by neměla žádný účel, rozhodně ne v době podání návrhu (16) navíc, jak se pak ukázalo byl další vztah Československa s Polskem zkomplikován územními spory. Maďarsko bude mít vlastní stát. Rumuni roztroušení po Evropě se opět sjednotí do Rumunska. Srbsko bude stát v čele federace jihoslovanských národů, pod tímto označením myslel kromě Srbů ještě Chorvaty a Slovincy, otázka přičlenění Černé hory k této federaci pak měla záviset čistě na vůli jejich obyvatel (8). I k Jihoslovánům, jak je nazýval, choval Masaryk vřelý vztah, cenil si jich za jejich vytrvalé odolávání Turecku a z mnohými z nich udržoval přátelské kontakty, hlavně se Srby, se kterými si je utvořil již před válkou. Bulharsku zůstanou předválečné hranice. Albánie se sama rozhodne, ke komu se připojí, on sám ji viděl svobodnou, ale personální unii připojenou buď k Řecku, nebo k Srbsku. Ve věci Řecka byl na vážkách, zda by mu měla být vrácena jen území v Malé Asii nebo i Cařihrad a Dardanely, nebyl si jistý, jestli by řecká administrativa zvládla takovou zátěž, hlavně z hlediska peněz. To přivádí řeč k otázce Turecka, tomu budou sebrána všechna území, pro tuto možnost se vyjádřili i Spojenci. A konečně Rakousko vrátí všechna území sebraná Itálii. Rakouské provincie v Německu budou samostatným státem (8).

I tady se Masaryk zaměřil na problém Ruska. Nadále platilo stanovisko, že malé národy potřebují silného Ruska jako protiváhu proti Německu (9). V Masarykově vizi utvoří federaci národů, která bude spojovat Litevce, Lotyše a Estonce, dále bude její autonomní součástí Ukrajina a Finové sami vytvoří dohodu s Ruskem, budou-li samostatní či ne (8). Na tomto názoru je zarážející, co všechno i přes výtky, které k němu měl, byl ochoten Rusku přiznat. Masaryk odsuzoval bolševickou revoluci¹⁰, která podle něj znemožnila Rusku více se podílet na přetváření Evropy v mírových konferencích, navíc jeho budoucnost s Bolševiky vůbec

¹⁰ Bolševismus dle T.G.M nebyl ani socialismus, ale pouze absolutistická vláda několika a to, co nazýval Lenin komunismem byl jen primitivní agrární kapitalismus v primitivním státu (9).

nespojoval, věřil, že padnou kvůli svému diletantství (4). Na druhé straně trval na tom, že je nutné Rusko začlenit do evropských struktur, podmínkou k tomuto začlenění však byla demokracie, která tam teprve vznikne (17). O vlastních programech malých národů střední Evropy věděl Masaryk mnoho z dob svého působení v Demokratické unii střední Evropy, ta byla založena v Americe a on byl zvolen předsedou, v rámci schůzí členů¹¹ byly probírány jejich politické problémy. Jejím účelem byl hlavně propagační, protože dohodové mocnosti často neměly o situaci států vůbec představu (9). V podobných úvahách se samozřejmě nemohl omezit pouze na evropský kontinent, pořád zbývala otázka kolonií, i tu Masaryk vyřešil poměrně striktně, Německé kolonie v Polynésii případnou Anglii a Holandsku. Pro dohled nad prováděním sjednaných změn se ustanoví mezinárodní tribunál (8).

Na Pařížské konferenci zastupoval Československo Edvard Beneš, ne že by se Masaryk o probíhající jednání aktivně nezajímal, ale zhodnotil, že jeho autority je více potřeba doma než v zahraničí, Benešovi plně důvěřoval a byl s ním v neustálém spojení. Navíc své názory již mnohokrát veřejně formuloval a byly tak dobře známé. Nicméně vyslovoval jisté obavy o výsledcích jednání a celé konference, varoval před politikou msty, v roce 1919 dokonce napsal Benešovi, že mírové podmínky formulované Dohodou nejsou dobré a že dokonce v zápase o mír prohrála (5). Správně předpokládal, že podmínkami pokořené Německo bude tím více usilovat o sjednocení. Členy Dohody vinil z neznalosti poměrů ve východní Evropě (12). I v letech po válce zůstával T.G.M nakloněn myšlence postupného sjednocování Evropy a vyzdvihoval roli Ligy národů. Postupem času ale doznal, že vytvoření středoevropské federace nebo konfederace nebude v dohledné době uskutečnitelné, protože nové státy dosud nevyřešily sporné záležitosti, a navíc si nebyl jistý ani ochotou obyvatel k takovému spojení (14). To ovšem nijak neměnilo jeho přesvědčení, že evropská jednota je závislá na zachování demokracie ve střední a východní Evropě (17). Samotné rozbití Rakouska-Uherska někteří označují za chybu, protože kvůli tomu nastalo v Evropě mocenské vakuum, které umožnilo vzestup fašismu a nacismu a de facto způsobilo druhou světovou válku (4). Toto tvrzení ovšem Masaryk odmítal.

5 Československo

Vytvoření samostatného Československého státu se pro T.G. Masaryka stalo hlavním bodem jeho zahraniční činnosti¹², věnoval mu většinu svých úvah a téměř všechna vyjednávání

¹¹ Členy byly Litva, Lotyšsko, Estonsko dále Řecko, Albánie, Polsko, Arménie (9).

¹² Představovalo však pouze první krok k ideálnímu stavu, skrze něj mohl realizovat ideu humanity a otevřené mezinárodní spolupráce.

zároveň používal i k propagaci našeho národního programu. Sám hlásal, že oni (exilová vláda) světu nedali pouze program československý, ale také program celoevropský, podle kterého mohou být osvobozeny další národy a zrekonstruována Evropa (9), mínil především východní Evropu. Zakomponování samostatnosti do plánu postihujícího celou Evropu, zvýšilo Masarykovu naději na úspěch, nehledě na to, že pokládal, a také to stejně vysvětloval, otázku Československa za otázku světového významu a spojoval jeho osud se zeměmi Západu a moderní demokracií (16).

5.1 Cesta ke vzniku samostatného státu

Prvním krokem byl už samotný odjezd T.G.M do exilu, protože právě v jeho hlavě se zrodila myšlenka na samostatný stát, a to už v době vypuknutí války, pro svou myšlenku postupně získal další osobnosti z nejznámějších samozřejmě dr. Beneše a Štefánika, kteří s ním spolupracovali v zahraničí. Zbývalo pro svou věc ještě přesvědčit Spojence. S propagandou začal Masaryk¹³ téměř ihned, zpočátku využíval hlavně kontakty, které navázal již dříve. Jeho první útočiště se nacházelo v Ženevě, odtud navázal spojení s domácím odbojem a poté už veřejně brojil proti Rakousku-Uhersku. Prvním velkým počinem se stalo sepsání memoranda¹⁴ o nezbytnosti boje proti Rakousku v roce 1914, dalším bylo poslání nového memoranda nazvaného „*Independent Bohemia*“ vládě Francie a Velké Británie v dubnu 1915. Toto novější memorandum obsahovalo zmínku o historickém právu Čech na nezávislost a požadavek na rozbití habsburské říše (3). Mezitím se snažil o získání českých kolonií všude ve světě pro vlastní myšlenku a o jejich aktivní zapojení do procesu. V září 1915 odešel definitivně do zahraničí i Beneš, připojil se k Masarykovi v Ženevě, ten pak pokračoval do Londýna a Benešovým útočištěm se stala Paříž, kde měl kontakty a kterou znal ze studií (3), tady se k němu v prosinci 1915 připojil Štefánik. Ten zde měl taktéž mnoho známostí s vlivnými osobnostmi z armády i politiky (3). Londýn byl pak druhou logickou volbou, za války se stal politickým centrem, a navíc z něj bylo snadnější spojení do Ameriky, která pro Masaryka nabývala na významu (9). Už od začátku se snažil o organizaci krajanských kolonií především v Rusku, Americe a Francii, tyto kolonie sehrály svou ne nedůležitou roli v uznání samostatnosti.

Hned z počátku roku 1916, konkrétně v únoru, dosáhli Beneš se Štefánikem uskutečnění setkání Masaryka s Aristidem Briandem. Tomu byl vysvětlen plán na rozbití a Rakouska – Uherska a představy o reorganizaci východní Evropy (9). Brianda se podařilo získat pro záměr,

¹³ K moci mluvit za celý národ ho legitimizoval poslanecký post, který de facto ještě zastával a později po příjezdu Beneše i plná moc opravňující mluvit jménem lidu podepsaná představiteli domácího odboje, kterou s sebou do exilu Beneš přivezl (16).

¹⁴ Masaryk v něm charakterizuje budoucí Československo jako ústavní království (16).

sepsal o závěrech schůzky oficiální zprávu, která bývá považována za první uznání národního programu. Na jejím základě pak byl tento bod zařazen do odpovědi Spojenců na žádost prezidenta Wilsona o formulování podmínek pro uzavření míru, odpověď poslali v lednu 1917. V únoru 1916 vznikla Československá národní rada se sídlem v Paříži. Složení bylo jednoduché – předseda T.G. Masaryk, poslanec Dürich a Štefánik místopředsedové a Beneš generální tajemník (3), veřejně byla ohlášena až v listopadu. Během všech událostí Masaryk nezapomínal na propagaci složenou z publikační činnosti, přednášek, proslovů a prohlášení ke krajanům i politickým špičkám. Často musela Národní rada čelit útokům ze strany Rakouska, vyvracet jejich lži a překonávat ve světě stále ještě silné austrofilství. Tyto snahy byly navíc ztížené pohledem Dohodových mocností na pozici Rakouska-Uherska v konfliktu, nepřikládaly mu vinu za válku, bojovaly jenom proti Německu, i toto přesvědčení se Masarykovi dařilo rozbít. Argumenty pro svá tvrzení nacházel v účasti českých a slovenských vojáků v bojích na straně Dohodových vojsk. Legie měly také důležitou roli v uznání státu a jejich formování bylo věnováno velké úsilí, značný podíl na tom měl Štefánik.

Vedle pobytu v Londýně podnikal Masaryk i mnohé cesty, samozřejmě často do Paříže, ale i dál. V lednu 1917 se odebral do Ruska. Řešil zde aféru poslance Düricha¹⁵ a především organizoval vznik československých legií (3). V Rusku Masaryk prodlel až do dubna 1918. Pobyt prodloužila zdejší politická situace. Cesta z Ruska navíc neproběhla zcela bez obtíží, na začátku března Masaryk vyrazil vlakem do Vladivostoku, odtud chtěl jet lodí přímo do Ameriky, ale kvůli obtížím musel zvolit cestu vlakem přes Koreu a dále lodí do Japonska. Na krátký čas se usídlil v Tokiu, kde opět navázal diplomatické styky (9) s Evropou, na konci dubna odplul do Ameriky. Tou dobou si už byl jist, že jsou na mír připraveni, podmínky byly příznivé díky existenci legií a podpory ze strany československých kolonií. Na americký kontinent dorazil na začátku května 1918 a s tušením brzkého konce války se pustil do práce. Musel nyní pevně přesvědčit americké politiky, že rozbití Rakouska-Uherska a samostatnost jím podrobených národů je skutečně ta správná cesta. I přes neochvějnou víru v úspěch se Masaryk zabýval možností, že by bylo Rakousko zachováno a postavením českých zemí za takovéto situace, výsledek úvah nebyl nijak detailní, obecně soudil, že by na tom nebyly hůř, ale dokonce lépe, protože „vycenily zuby“, ale další vývoj by ukázal pouze čas (6). V červnu sepsal memorandum adresované Robertu Lansingovi, v té době ministru zahraničí Spojených států, ve kterém vysvětlil celý svůj postoj (3). Lansing se ztotožnil s tímto výkladem, o pár dní

¹⁵ Dürich byl poslán do Ruska už v červnu 1916, aby zde formoval jednotky Čechů a Slováků pro západní frontu. Místo svěřeného úkolu však budoval vlastní plán obnovení českého království jako části Slovanského svazu, v jehož čele by stálo Rusko (3).

později ve svém projevu potvrdil podporu Spojených států. K osobnímu setkání prezidenta Wilsona s T. G. Masarykem poprvé došlo až v červnu (9). Masaryk opět vysvětlil svůj program, aby jej přesvědčil o své pravdě. Prezident Wilson plně podporoval právo národů na sebeurčení, avšak ještě v jeho 14 bodech z ledna 1918 nebylo o rozbití Rakouska-Uherska ani zmínky, později svůj názor změnil. K tomu jistě přispělo i vydání Masarykovy Deklarace nezávislosti v říjnu 1918, po které Wilson oficiálně vyhlásil svůj nový postoj. Mezitím došlo k velkému pokroku i v Evropě na konci června vyhlásila Francie příznivé stanovisko k nezávislosti Československa¹⁶ a Československá národní rada byla v srpnu uznána Velkou Británií jako vláda budoucího státu (3). To samé udělala začátkem září americká vláda, dle které byla nyní československá vláda, vláda vedoucí válku. Za toto rozhodnutí patřil dík i americkým krajanským koloniím, prezident Wilson řekl, že je důležité mínění lidu, a to si dokázal Masaryk získat (3). Situace si žádala další postup, bylo potřeba zajít ještě dál, proto byla 18. října 1918 vyhlášena Washingtonská deklarace. Tento dokument se stal vyhlášením nezávislosti „...*tímto činíme a vyhlášíme toto své Právo nezávislosti...*“ (18). Dále obsahoval upřesnění podoby státu a jeho pozice po válce.

Následující události nabraly rychlý spád, především doma. Startovacím bodem se stalo uveřejnění Andrásyho nóty¹⁷, v ní Rakousko-Uhersko přijalo podmínky míru dané prezidentem Wilsonem. Představitelé domácího odboje v ní viděli očekávanou kapitulaci, proto byl 28. října 1918 vyhlášen samostatný Československý stát, ačkoli byla tato akce do jisté míry spontánní, Masaryk jí schvaloval „*Je patrné, že svým postupem dr. Rašín a jeho přátelé, ..., připojili domácí převrat k vrcholnému úspěchu zahraniční vlády...*“ (9 str. 318). Samozřejmě celý proces nebyl ani zdaleka dokončen. Následovala jednání v Ženevě mezi domácím Národním výborem a zahraniční Národní radou, představující oficiálně uznanou prozatímní vládu, dne 31. října byl podepsán konečný dokument. V něm je uznána pařížská Národní rada a všechny její akce, Beneš jako ministr a republikánská forma státu, definitivně bylo zrušeno spojení s dynastií i říší (9). Konec proměny nastal 14. listopadu veřejným vyhlášením republiky a zvolením T.G. Masaryka jejím prezidentem (3). Na mírových jednáních ve Versailles byl přítomen Edvard Beneš a předseda vláda Karel Kramář, ten však nebyl příliš výrazný nebo úspěšný v jednáních, prezident zůstal v Československu, kde ho dle jeho vlastního názoru bylo více třeba.

¹⁶ V projevu ministra zahraničí Stephena Pichona 30. června 1918 (3).

¹⁷ Gyul Andrásy, ministr zahraničních věcí Rakouska-Uherska, tuto nótu nepsal jako kapitulaci, vyhlášení státu tak proběhlo vlastně založené na omylu.

5.1.1 Legie a krajanské kolonie jako rozhodující faktory uznání samostatnosti

Na krajanské kolonie se Masaryk začal soustředit již záhy po svém odchodu do exilu, věděl, že lidé doma nebudou moci otevřeně podporovat protirakouské postoje, protože by se tím vystavili pronásledování rakouskými úřady, nicméně podporu potřeboval, proto bylo nutné kolonie zorganizovat a získat pro myšlenku samostatnosti. Soustředil se přitom především na Francii, Rusko a Ameriku. Získání Čechů a Slováků žijících v Americe se věnoval už od roku 1914¹⁸, české sympatie si získal bezprostředně, už v prvním roce války zde lidé založili Americký výbor pro osvobození Českého lidu a o rok později České národní sdružení (3). Jejich komunita byla početná, a navíc šlo vesměs o vzdělané a poměrně bohaté jedince. Slováci podobný elán neprojevali, Slovenská národní liga ještě v roce 1914 otevřeně usilovala o samostatnost Slovenska (3). I tady se ale Masarykovi podařilo brzy prosadit, v listopadu 1915 vydali Slováci společně s Čechy protirakouský manifest. Od Ameriky si Masaryk sliboval hlavně peníze na další činnost a na vznikající legie, příjmy plynuly hlavně z pořádaných finančních sbírek (9). Všechny odbojové akce byly financovány z vlastních zdrojů, to Masaryk považoval za velmi důležité a všechna protitvrzení vyvracel. V jedné ze svých zpráv o zahraniční činnosti přímo popisuje: „*nemuseli jsme z národních peněz vzít ani krejcar a nevzali jsme. Svou rebelii jsme si platili sami.[...], nestáli bychom za nic, kdybychom to nedovedli.*“ (16 str. 42). Nad očekávání však americká kolonie projevila i politický potenciál a díky její vydatné angažovanosti se podařilo získat americké politiky pro věc samostatného Československa.

Nejen finanční, ale i lidský kapitál byl potřeba pro úspěch, ten měly přinést zejména akce v Rusku a Francii, kde se začínaly formovat naše legie. Ty považoval sám Masaryk za jeden z nejdůležitějších faktorů úspěchu, získaly pozornost a sympatie Spojenců, hlavně pak Sibiřská anabáze (9). Ovšem pro potřeby státu bylo nutné vytvořit národní armádu, která by nebyla jen součástí armády některého z dalších bojujících států. Na formování vojska měl největší podíl Štefánik, jako naturalizovaný Francouz disponoval mnohými kontakty, které Masaryk ani Beneš nezískali. Navíc aktivně bojoval na různých frontách v průběhu války, to mu přineslo další kredit při vyjednávání. Začal ve Francii, poté odešel do Itálie, a nakonec byl vyslán do Ruska. Nejdříve jenom verboval Čechy a Slováky pro zvláštní francouzské pluky, později tvořil národní jednotky (9), samozřejmě s povolením jednotlivých vlád. Největší pozornost strhávala a dodnes poutá ruská akce. Do Ruska Štefánik odjel v létě 1916 se záměrem vytvořit jednotku

¹⁸ I před tím zde byl známý díky předchozím pobytům spojeným s přednáškovou činností a mnohé známosti vybudoval díky rodině manželky Charlotte.

našich vojáků, kteří by pak byli posláni na frontu v Francii (16). Tento cíl však nebyl zcela naplněn a do Francie odjela jen hrstka vojáků. Pro povolení vzniku naší armády v Rusku nejen jako součásti armády ruské byla zlomová bitva u Zborova 9. října 1917, statečnost českých vojáků upoutala pozornost a díky vítězství bylo povoleno vytvoření vlastní armády (19). Dalším počinem našich legií v Rusku byla Sibiřská anabáze, ta zaujala pozornost a získala sympatie u Spojenců. Legie si probojovaly cestu přes Transsibiřskou magistrálu až do Vladivostoku. Zprávy o ní upoutaly nejen politické kruhy, ale i veřejnost v Americe i Evropě, celý příběh měl nepopiratelný vliv na další rozhodování Dohody v otázkách uznání státu (9). Československo bylo státem s vlastní armádou, politickým velením, ale až do jeho vyhlášení bez území.

5.2 Jak má vypadat Československo?

Politický charakter Československa a jeho význam pro Evropu popsal Masaryk hned v několika dílech. Velkou pozornost k němu upíral i v Nové Evropě. Vyzdvihl jeho polohu v srdci Evropy, jeho bohatou historii, pracoval s teorií formálního nepřetržitého trvání českého státu už od roku 1526, Habsburkové byli zvoleni českými králi, ale nikdy nedošlo ke smluvnímu připojení českých zemí k habsburské říši jako její integrální součásti, odtud odvozoval historické právo na vlastní stát (8). Počítal s připojením Slovenska jako samozřejmostí. Celý stát měl dle něj významné strategické postavení, společně s dalšími nově vzniklými malými státy bránil dalšímu rozpínání Německa. Jako formu státu zvolil republiku, otázka to ovšem nebyla po celou dobu jednoznačná, na začátku války v memorandech referoval, že národ je většinou monarchisticky nakloněn a sám psal o možném zvolení nějaké cizí monarchie na český trůn, v roce 1916 už ale definitivně prosazoval republikánské demokratické zřízení (9). Demokracie pro Masaryka znamenala nejlepší státní formu a byla nedělitelně spjata s humanitou. Věřil, že státy se udržují těmi ideály, ze kterých vznikly (19), dbal na důsledně dodržování demokratických zásad i proto mělo Československo relativně brzy po svém vzniku pověst jednoho z nejdemokratičtějších států Evropy (4). K částečnému narušení zavedených demokratických procedur přistoupil v roce 1933, kdy prosadil zmocňovací zákon pro sebe a svou vládu, protože parlamentní řešení v těchto nejistých dobách trvala příliš dlouho (19).

V domácí politice jinak prosazoval cestu reforem, jedině reformy mohou vytvořit takové podmínky, ve kterých budou všechny revoluce a války zbytečné (4). V otázkách vnitřní politiky se spoléhal na dlouholeté spolupracovníky, jako prezident měl ústavou sice přesně dané pravomoci, ale vzhledem k osobní autoritě byl schopen mnohá rozhodnutí ovlivnit i nad jejich rámeček. Nedá se říci, že by v okruhu domácích politiků neměl odpůrce, časté spory vedl zejména s Kramářem, a to spory nemalého rázu (6). Problém viděl Masaryk ve stanovení přesného data

vzniku Československa, pomineme-li přesvědčení o nepřetržité existenci de iure, v úvahu přicházelo hned několik dat. On sám se klonil k 15. říjnu, kdy došlo k uznání prozatímní vlády, jiní tvrdili, že stát existuje až od připuštění jeho zástupců k mírovým jednáním v Paříži, což se stalo až v lednu 1919 (9). Pro domácí lid byl rozhodujícím dnem 28. říjen, den vyhlášení republiky na vlastním území, lidé se s tímto datem nejvíce ztotožnili, a proto ho Masaryk nakonec přijal¹⁹ jako formální začátek našeho státu (9).

Ačkoli byl sám člen evangelické církve požadoval sekularizaci. V duchu demokratických zásad byly zrušeny veškeré šlechtické výsady (6). Novému státu stále chybělo pevné uspořádání, vyřešena musela být ústava i další politicko-mocenské vztahy, prozatímní ústava byla schválena již roku 1918, trpěla však značnými nedostatky. Značně omezovala pravomoci prezidenta republiky, nově připravovaná mu přiznávala mnohem větší výsady, prezident měl právo jmenovat ministry a další, všechny kroky však i nadále musely být stvrzeny spolupodpisem příslušného člena vlády (6). Silnější postavení jeho úřadu Masaryk samozřejmě vítal, ale tvrzení, že se snažil o zavedení jakéhosi poloprezidentského systému jsou přehnaná, sám doznával, že stát potřebuje silnou vládu a parlament, ve který jako v instituci budou mít lidé důvěru, nikoli silného prezidenta. Nová ústava dále upravovala minimální věk pro zvolení prezidenta na 35 let, to už vymohl sám Masaryk, aby případně mohl být zvolen Edvard Beneš, a stanovila volební období na 7 let s možností jednoho znovuzvolení²⁰.

Kromě formy státu, se bylo nutné zabývat i reálným územím. Problematickým územím byla Podkarpatská Rus, její obyvatelé si sami rozhodli o přiřazení k československému státu, spojení jim mělo poskytnout plnou autonomii v podstatě na federalistickém základu (9). Dle ústavy byla Podkarpatská Rus autonomním územím republiky, s vlastním sněmem zplnomocněným rozhodovat v předem určených oblastech politiky, dále byly v ústavě stanoveny přesné hranice, jazyková otázka se vyřešila ustanovením dosud používané lidové řeči oficiálním jazykem. Jméno pro svou řeč i stát si pak Rusíni mohli zvolit sami. Rusínsko, jak oblast sám Masaryk nazýval, mělo i zvláštní finance (16). Nicméně i přes přijatá opatření byl zdejší stav neutěšený, proto došlo k vyhlášení vojenské diktatury v červnu 1919, ta trvala až do ledna 1922 (16).

Ve formování zahraniční politiky sledoval s pomocí ministra zahraniční Edvarda Beneše jasnou linii²¹, Československo musí vést přátelskou politiku ke svým sousedům. Náležitě to

¹⁹ Tento den byl poté stanoven i reparační komisí (16).

²⁰ Výjimku z tohoto dostal Masaryk, který mohl být do úřadu zvolen neomezeně (6).

²¹ Spíše Edvard Beneš přijímal Masarykovy vize, jak sám přiznával.

bylo naplněno ve styku s Rakouskem, prezident Michael Hainisch navštívil Československo jako první z hlav evropských států v roce 1921 (4). Poměr k Německu zůstal složitý, ale i ten se měl pomocí otevřené přátelské politiky zlepšit, hlavně muselo být dobře zacházeno s našimi Němci. Vzhledem k tomu, že viděl nový stát jako součást kulturního západu, orientoval Masaryk svůj zájem především na Francii a Anglii, argumentoval historickými vazbami zejména na Francii (9). Větší dosah získala zahraniční politika připojením Podkarpatské Rusy, skrze ni měly být navázány pozitivní vazby s Rumunskem, dále s Jihoslovany a přes ně s Řeckem, takto by byla naplněna idea přátelství v pásmu malých národů od Baltského až k Jaderskému moři (6). Masaryk byl samozřejmě nucen reagovat na nepříznivý vývoj, který přišel ve 30. letech. Stále zůstal věrný názoru, že národy musí spolupracovat, především se musí dohodnout Německo a Francie, nelze opět vytvořit Evropu rozdělenou na dvě skupiny států, podle toho, s kým sympatizují. S rostoucím nebezpečím hitlerovského Německa se zabýval myšlenkou hospodářského spojení malých podunajských států. Později dokonce vyslovil, v rozhovoru s rakouským vyslancem, možnost opětovného spojení Rakouska, Maďarska a Československa za účelem nutné obrany, sám však přiznával, že to není reálné a že by to možná více uškodilo (6). Nastalou krizi hodnotil jako důsledek lehkovážné politiky, k moci se dostali amatéři.

V rámci přijímaných rozhodnutí bylo potřeba vyrovnat se s menšinami na našem území. Práva menšin měla být, podle Masarykova dřívějšího vyjádření, chráněna zákonem a s každou národnostní otázkou zacházeno jako s problémem samostatným (8). Prezident si dobře uvědomoval, že na vztazích mezi jednotlivými národy státu závisí jeho stabilita a prosperita (4). Největší menšinou u nás byla Německá, čeští Němci představovali početnou skupinu, kulturně vyspělou, vzdělanou a poměrně bohatou. Setrvání území jí obývaných v Československu Masaryk odůvodňoval jednak historickým právem, jednak tím, že její příslušníci nikdy neusilovali o odloučení. Samozřejmě hrstka z nich se dovolávala práva na sebeurčení, ale nebyli v tom jednotní, oficiálně byla na mírových konferencích potvrzena celistvost státu s tím, že by „*odtržením Německé minority byla poškozena Česká majorita*“ (9 str. 354). Někteří Sudetští Němci²² a Maďaři neuznávali vznik státu až do podpisu Versailleské smlouvy v roce 1919. I poté ale někteří příslušníci menšin plně neakceptovali připojení ke státu, rok po vzniku republiky musela být vyslána armáda na Slovensko, aby zde potlačila vpád Maďarské komuny (4). Další vnitrostátním problémem byly otázky sociální mezi národy se

²² Čeští Němci jednali s Němci v Rakousku o vytvoření tzv. Německého Rakouska 21. října 1918 na území rakouském a pohraničním pásmu Čech, které bylo rozděleno na 4 části, odvolávali se na Wilsonem deklarované právo na sebeurčení (4).

projevovaly často až propastné rozdíly, nejhůře si v těchto záležitostech stála Podkarpatská Rus.

Stát československý je státem demokratickým a demokracii bude prosazovat jak ve vnitřních záležitostech, tak v mezinárodních, hlásal jeho prezident. V mezinárodních vztazích se angažoval samostatně i prostřednictvím Společnosti národů, tam se výrazně realizoval i Edvard Beneš. Společnost národů měla být autoritou pro Evropu, tu měli zejména v letech krátce po válce vést členové Dohody, zaujmout jednotnou politiku a dojít ke shodě. Zvláště Masaryk nabádal k vyřešení vztahu Francie a Německa, spory mezi těmito státy by mohly mít vážné dopady (4). Dle Masarykova uvážení musela být nutně respektována politická rovnováha mezi malými a velkými státy. Československo nevzniklo pouze za čtyři roky válečného snažení, v jeho prosazování navázal Masaryk na svoji předchozí práci započatou v 90. letech, v ní vyzdvihoval dějinnou kontinuitu českých zemí, díky tomuto základu mohl odboj na konci války slavit úspěch (12).

5.2.1 Slovenská otázka

Slovenská otázka rezonovala ještě dlouho po skončení války a spíše v dalších letech nabírala na síle, Masaryk připojení Slovenska považoval za věc zcela přirozenou, dokonce logickou. Už v jednáních s americkými Slováky poukazoval na to, že akce směřující k ustanovení samostatnosti Slovenska by skončily jistým neúspěchem. Mohlo by usilovat pouze o autonomii v rámci Uher, a to po dlouhých letech útisku nepřicházelo v úvahu. První ochotu ke spojení v jeden celek Slováci projevili na shromáždění konaném na začátku května posledního roku války v Liptovském Mikuláši (16). Spojení s Čechy deklarovali američtí Slováci Pittsburskou dohodou podepsanou na konci června 1918. Slovensko mělo mít vlastní administrativu, sněm i soudy (9). Jeho představitelé doma se vyslovili stejně, a to 30. října v Martinské deklaraci. Spojení dvou národů v jeden státní celek přinášelo problémy, hlavně ze strany Slováků, kteří si přestavovali větší autonomii. Nejednotný výklad Pittsburské dohody vedl k mnohým sporům o míře autonomie slíbené slovenské části republiky, Masaryk však veškerou kritiku odkazoval na odstavec, ve kterém obě strany souhlasily, že všechna rozhodnutí o zřízení státu byla ponechána jeho právoplatným představitelům, proto stížnosti nebyly na místě (16), přesné podmínky samosprávy pak upravovala ještě ústava z roku 1920, pro kterou byla i Hlinkova ľudová strana (4). Sám tvrdil, že je pro Slovensko a vždycky byl, z tohoto a některých dalších výroků se dá usuzovat, že si na slovenské území dělal nárok, historický i kulturní a na případné separační tendence nehodlal brát velký zřetel. K zabránění Slovenska měla republika zplnomocnění vydané Dohodou, to mimo jiné určuje jižní státní hranici (9). Masaryk

chápal Slováky a Čechy jako dva v mnoha ohledech si podobné národy, ale nikdy se nezamýšlel splynutí těchto dvou národů v jeden, jejich spojení v jedno soustátí založil na kulturní a jazykové blízkosti, jednotný československý národ byl myšlen jako státně-politický národ. Přes mnohé výtky mířené na národnostní politiku první republiky je nutné podotknout, že v tomto období došlo k největšímu rozvoji Slovenska, a to díky státním zásahům (4).

6 Závěr

Práce chronologicky shrnula proměny názorů T.G. Masaryka na žádoucí uspořádání Evropy v průběhu několika let před válkou, v době válečné a po válce. Dílčím cílem této práce bylo popsat charakter Československa v Masarykově myšlení, které mělo zaujmout místo ve středu Evropy a přátelskou sousedskou politikou dosáhnout sblížení národů.

Z veškerých zdrojů je patrné, že Masarykův názor na uspořádání Evropy se radikálně změnil na počátku války, kdy definitivně upustil od myšlenky na možnou reorganizaci Rakouska-Uherska a začal prosazovat nutnost jeho rozdělení. S tímto názorem už operoval do konce války, měnily a vyvíjely se pouze dílčí části celého plánu. Na konci války měl již přesný vypracovaný plán na proměnu Evropy. Myslel, že nové rozdělení Evropy a zavedení demokratických ideálů a jejich přijetí nově vzniklými státy přinese trvalý mír, že země otřesené hroznou událostí budou samy chtít další podobné válce zabránit a válka změní nejen geografickou podobu Evropy, ale i duševní, to dnes už víme nebylo naplněno. Masarykovo přesvědčení, že Evropa směřuje k jednotě²³ mu zůstávalo, i když situace po válce přinesla značné rozčarování, protože státy se dlouho vyrovnávaly s potížemi uvnitř vlastních hranic, a tak utváření nadnárodních útvarů nebylo na místě. Tím více podporoval Společnost národů, ta měla malým státům zajistit spravedlivé zastoupení na mezinárodním poli (3), ale viděl i její nedostatky a nutnost dalšího vývoje. Se vzrůstajícími problémy vyvíjel další činnost pro její posílení a udržení rovnováhy v Evropě, spočívala v hlavně apelu na dohodové státy, které měly být garanty míru. Co se nezměnilo byly základní ideje humanity na ní založené demokracie a víra v člověka, které si Masaryk osvojil už před válkou. Zkoumání jeho idejí nutně vede k závěru, že byly uskutečnitelné v pouze dlouhém časovém období (20), vývoj mezinárodní situace tolik času neposkytl, proto zůstává otázkou, na kolik by se vyplnily, kdyby dostaly prostor. Při bližším zkoumání textů je zarážející Masarykova prozíravost (12) i díky tomu nemusel měnit svoje postoje v zásadních politických otázkách ani v osobním životě. To označil

²³ V jeho vizi spěje celý vývoj lidstva k jednotě, nelze jej násilně sjednotit, k tomu dojde přirozenou cestou, až budou jednotlivé státy dostatečně vyspělé (6).

za vrchol svého života, ne být presidentem, ale být věrný vlastním ideálům utvořeným už v mládí (2).

T.G. Masaryk je beze sporu klíčovou postavou pro vznik samostatného Československa, avšak fascinace jeho osobou zastiňuje zásluhy dalších osobností. Je bezesporné, že bez dr. Edvarda Beneše a Milana Rastislava Štefánika by plány nebylo možné uskutečnit, nehledě na další méně známé. Role Edvarda Beneše ještě vzrostla jeho působením ve funkci ministra zahraničí. Československo rychle předcházela pověst vyspělé demokracie, která v mnohých ohledech předčila ostatní evropské země (6), zdála se být neochvějnou ve svých základech, ale sám Masaryk nepodlehł zdání a přiznával, že mladý stát potřebuje nejméně 50 let života k plnému rozvoji a upevnění (2). Ty mu nebyly dopřány. V zahraniční politice sledovala československá politika linii přátelských vztahů se svými sousedy a do jisté míry, zejména v letech těsně po válce, těžila ve svém postavení z váhy osobnosti T.G.M, kterou si za války získal. Vnitřní záležitosti byly několikrát poznamenány spory mezi čelnými představiteli státu, například spor Kramář kontra T.G.M a Beneš. Sám prezident postupoval v řešení všech záležitostí podle vlastních přesvědčení. Jeho ideály byly vznešené v některých ohledech se můžou zdát až utopické, on sám se ale řadil k realistům²⁴. Politika by měla být dle něj podřízena etickým zákonům (2) a nikdy není místo pro politiku msty (6).

S ohledem na velkou probádanost daného tématu nebyla práce psána s cílem vnést do dané problematiky nové poznatky nebo použít jiný úhel pohledu. Měla shrnout informace z dostupných zdrojů a přinést uspořádaný přehled. Toho bylo dosaženo použitím chronologického seřazení kapitol. Předmětem zkoumání byly názory T. G. Masaryka, proto se práce soustředí výhradně na ně. (12)

²⁴ Snažit se pochopit věci ve své konkrétní existenci zkrátka takové, jaké jsou, ne jako část historického procesu (2).

7 Citovaná literatura

1. **LIŠKA, Vladimír.** *Tomáš Garrigue Masaryk známý i neznámý.* Praha : NAKLADATELSTVÍ XYZ, 2017. 978-80-7505-764-8.
2. **ČAPEK, Karel.** *Hovory s T.G. Masarykem.* Praha : Československý spisovatel, 1990. 80-202-0170-x.
3. **SOUBIGOU, Alain.** *Tomáš Garrigue Masaryk.* Praha : Ladislav Horáček-Paseka, 2004. 80-7185-679-7.
4. **OPAT, Jaroslav.** *Masarykiana a jiné studie 1980-1994.* Praha : Ústav T.G. Masaryka, 1994. 80-901478-5-2.
5. **ŠOLLE, Zdeněk.** Masarykova cesta k nové Evropě. [autor knihy] Syllaba Theodor, Jiřina Švarcová a Zdeněk Klíma. *Masaryk a myšlenka evropské jednoty.* Praha : Centrum pro Desk-Top Publishing filozofické fakulty Univerzity Karlovy, 1992.
6. **OPAT, Jaroslav.** *Průvodce životem a dílem T.G. Masaryka, česká otázka včera a dnes.* Praha : Ústav T.G. Masaryka, 2003. 80-86142-13-2.
7. **NOVOTNÝ, Zdeněk.** *28. říjen 1918 v souvislostech.* Praha : Epoque, 2019. 978-80-7557-197-7.
8. **MASARYK, Tomáš G.** *Nová Evropa.* Brno : Doplněk, 1994. 80-85765-29-2.
9. **MASARYK, Tomáš Garrigue.** *Světová revoluce. Za války a ve válce 1914 -1918.* Praha : Masarykův ústav AV ČR, 2005. 80-86495-27-2.
10. **MASARYK, T.G.** *Česká otázka. Snahy a tužby národního obrození.* Praha : Masarykův ústav AV ČR, 2000. 80-902659-3-6.
11. **LEVINE, Louis.** Pan - slavism and European Politics. *Political Science Quaterly.* The Academy of political science, 2020, Sv. 29, 4.
12. **ŠOLLE, Zdeněk.** *Století české politiky: počátky moderní politiky od Palackého a Havlíčka až po realisty Kaizla, Kramáře a Masaryka .* Praha : Mladá Fronta, 1998. 80-204-0696-4.
13. **Česká televize.** Českatelevize.cz: Dnes před sto lety. *ceskatelevize.cz.* [Online] Česká televize 1996 - 2020, 8. leden 2018. [Citace: 14. březen 2020.] <https://www.ceskatelevize.cz/porady/12171880957-dnes-pred-100-lety/0/60869-14-bodu-prezidenta-woodrowa-wilsona/>.
14. **SVOBODA, Libor.** *Názory TGM na ideu sjednocené Evropy. Středoevropské politické studie,* 2003, Sv. 5, 2-3.
15. **SCHOLZ, Milan.** *Hledání Nové Evropy v textech T.G. Masaryka a Romana Dmowského. Komparativní pohled. Studia historica Brunensia.* 2017, Sv. 2, 64.
16. **MASARYK, T.G.** *Cesta demokracie I.* Praha : Masarykův ústav AV ČR, 2003. 80-86495-14-0.
17. **SYLLABA, Theodor.** T.G. Masaryk o demokratické budoucnosti Evropy. [autor knihy] Theodor Syllaba, Jiřina Švarcová a Zdeněk Klíma. *Masaryk a myšlenka evropské jednoty.* Praha : Centrum pro Desk-Top Publishing filozofické fakulty Univerzity Karlovy, 1992.
18. **Československá národní rada.** *ceskenarodnilisty.cz.* [Online] [Citace: 23. březen 2020.] <http://www.ceskenarodnilisty.cz/clanky/washingtonska-deklarace.html>.

19. **HERBEN, Jan.** *Chudý chlapec, který se proslavil.* Praha : Mladá Fronta, 1948.
20. **RICK, Otto.** Masaryk a Nová Evropa: Současné problémy a staré ideje. [autor knihy] Syllaba Theodor, Jiřina Švarcová a Zdeněk Klíma. *Masaryk a myšlenka evropské jednoty.* Praha : Centrum pro Desk-Top Publishing filozofické fakulty Univerzity Karlovy, 1992.
22. **MASARYK, Tomáš Garrigue.** *Česká otázka: Snahy a tužby národního obrození.* Praha : Masarykův ústav AV ČR, 2000. 80-902659-3-6.
23. **PEKAŘ, Josef.** *O smyslu českých dějin.* Praha : Academia, 1999. 80-200-0777-6.